

1. Kontrola zračnega prometa Slovenije, Ljubljana, Sadar+Vuga

Naročnik: Kontrola zračnega prometa Slovenije, d.o.o.

Odgovorni vodja projekta: Boštjan Vuga

Odgovorni projektant: Jurij Sadar

Projektivno podjetje: SADAR+VUGA

soavtorji: Boštjan Vuga, Miha Čebulj, Špela Štern, Tomaž Krištof, Aleksandar Lalić

S stavbo Kontrole zračnega prometa Slovenije so Sadar+Vuga dosegli nekaj nepričakovanega: tipologijo, ki po navadi ostane pod zaznavnim pragom naše arhitekturne kulture, jim je uspelo napraviti opazno. Kontrola zračnega prometa je del tehnične infrastrukture, katere oblika je povsem določena s funkcijo. Tovrstne stavbe imajo običajno nemo, za svojo okolico zaprto fasado, kot da niso vredne kulturnega izraza. Neopazno so potopljene v logistične strukture, ki okolico letališča naredijo tako neprivlačno, da se šteje za uspeh, če ne opazimo posameznih stavb.

Stavba Kontrole zračnega prometa kaže, da ni nujno vedno tako. Stoji le 300 m od letališkega terminala ljubljanskega letališča, zato si jo lahko na hitro ogledamo že iz letala, ki pristaja na bližnji stezi. Ima številne odprtine, njena oblika pa se ne podreja paranoji varnosti, zaradi katere so stavbe s takšno funkcijo do okolice približno toliko komunikativne kot nekakšen bunker. Stavba kliče po tem, da jo pogledamo, in nam vrača pogled: nad valujočimi pasovnimi okni se v previsu bočijo senčniki, ki spominjajo na očesne veke. Ker se okna in senčniki nadaljujejo okrog in okrog, se nam zdi, da jo moramo obkrožiti – kar je osvežujoče eksotična izkušnja, saj okolica letališča pač ni bila ustvarjena za pohajkovanje.

Porozna fasada pokaže svoje prednosti v notranjosti: prostori so dobro osvetljeni. Še ena eksotična lastnost – dnevna svetloba v nadzorni stavbi! Atrij stavbe je natančno oblikovan svetlobnik, kakršnega bi pričakovali le v kulturni ustanovi ali razkošni pisarniški stavbi. Atrij poudarja strategijo arhitekturne zasnove: preseči skromnost stavb s podobno tipologijo s poudarkom na čutnosti in tektoniki. Naložba v arhitekturno oblikovanje tu ni butični fetiš, ampak priznanje izjemnemu delu, ki ga opravljajo zaposleni. Nadzorniki zračnega prometa delajo v utrudljivih osemurnih dnevnih in deseturnih nočnih izmenah, ko se izmenjujeta po dve uri dela in ena ura spanja. Zaposleni v stavbi malodane prebivajo, zato so njihove spalnice zasnovane kot popolno opremljene garsonjere – so majhne, a udobne.

Najbolj enigmatičen del stavbe je "Pentagon" – temen prostor, v katerem so nadzorniki, računalniki in mize. To je najboljčutljivejši del digitalnega živčnega sistema zračnega prometa, kamor lahko pokukamo skozi okno v eni od galerij. Od znotraj začnemo razumevati logiko razporeditve oken in senčil: višina okenskega pasu ustreza pomembnosti programa za njim. Običajne pisarne imajo navadno visoka okna, skupni prostori, na primer sejne sobe, pa znižan parapet, ki vanje prepušča več svetlobe. Kjer so prostori globlji, so senčila nastavljena bolj vodoravno, da v prostor spustijo več svetlobe, kjer pa so prostori manj globoki, so senčila bolj nagnjena. V živo je zato veliko bolj kot s fotografij jasno, da "primitivni parametricizem" (Boštjan Vuga) nikoli ne zdrsne v poljubnost oziroma formalizem. Forma ni cilj oblikovanja stavbe, ampak pripomoček za preoblikovanje značilnih tipoloških konvencij. Stavba poskuša vzpostaviti kulturni presežek v tipologiji, ki je vse prepogosto obravnavana kot malovredni prostor. Brez težav bi jo zamenj(š)ali za kulturno ali javno stavbo, kar je točno tisto, kar arhitekti želijo doseči z oblikovanjem: spodbuditi k razmisleku o tej vrsti objektov, ki bi se jih bilo treba lotevati z večjimi ambicijami.

2. Kulturno središče vesoljskih tehnologij – KSEVT, Vitanje, Bevk Perović arhitekti, Dekleva Gregorič arhitekti, OFIS arhitekti, SADAR+VUGA

Naročnik: Občina Vitanje, Ministrstvo za kulturo RS

Odgovorni vodja projekta: Boštjan Vuga

Odgovorni projektanti: Matija Bevk, Aljoša Dekleva, Špela Videčnik

Projektivno podjetje: Bevk Perović arhitekti, Dekleva Gregorič arhitekti, OFIS arhitekti, SADAR+VUGA

soavtorji: Matija Bevk, Vasa J. Perović, Aljoša Dekleva, Tina Gregorič, Rok Oman, Špela Videčnik, Jurij Sadar, Boštjan Vuga

sodelavci: Josip Konstantinović in Rok Gerbec

Bevk Perović (Gerrit Neumann, Andreja Pikelj, Gonzalo Piqueras, Josef Kalčík),

Dekleva Gregorič (Daniel Schwartz),

OFIS (Andrej Gregorič, Janez Martinčič, Christian Gheorghe, Rastislav Udzan, Kiki Marien, Janja Del Linz),

SADAR+VUGA (Vanja Gortnar, Sven Kalim, Siim Johan Alexander)

Kulturno središče vesoljskih tehnologij je nekaj posebnega, je edinstveni dosežek s svojim programom, zasnovano, lokacijo in tudi načinom nastanka. Gonilo projekta je umetnik Dragan Živadinov, ki je želel spodbuditi razmislek o kulturi vesoljske tehnologije, kjer tehnologija ni obravnavana kot sodobna igračka, temveč kot način kulture znanja. KSEVT obiskovalca popelje nazaj v dvajseta, k intelektualnim začetkom potovanja po vesolju, pri katerih je slovenski inženir in znanstvenik Herman Potočnik Noordung igral ključno vlogo. Arhitekti so kot koncept uporabili Noordungovo najizvirnejšo zamisel, vesoljsko kolo, in ustvarili razstavni objekt v naravni velikosti, ki ga obiskovalci ne le opazujejo od zunaj, ampak lahko vanj tudi vstopijo. Stavba je zasnovana iz dveh prepletenih obročev, ki sta zavrtena pod različnima kotoma, in ustvarja obratno iluzijo prostora brez gravitacije s poudarjanjem njenega občutenja. Ta paradoks je neizogiben, saj stavba konec koncev vendarle ostaja na Zemlji. Ko se sprehodimo po glavni poti skozi razstavo, navzgor in navzdol po nagnjenih tleh valjastega obroča, čutimo, kako telo vleče v različne smeri. V tej stavbi prvotni način zaznave prostora ni vizualen, ampak je proprioceptičen, kar je morda še najbližja vzporednica občutenju brezgravitacijskega prostora, kar jih lahko ustvariš na območju gravitacije.

Eksperimenti, kakršni je KSEVT, so nemalokrat obsojeni na neuspeh zaradi umestitve. Tokrat se to ni zgodilo. Čeprav je stavba v središču vasi približno tako tuja, kot bi bila vesoljska ladja, odnos, ki se vzpostavlja med njima, ni odtujenost, ampak prej izjemna dialektična napetost in vzajemno potujevanje. Vernakularni značaj vasi še poudarja prisotnost srebrnkastega objekta, ki v vasi ustvarja dobrodošel premor. Kontekstualna osmoza je morda uspešna zato, ker je na istem mestu nekoč stal vaški kulturni dom. Ko se je oblikoval program nove stavbe, so bili dovolj daljnovidni, da so razumeli, da je nadaljevanje te tradicije nujno, da bo objekt sprejet, in so del stavbe – veliko okroglo dvorano – namenili vaškim kulturnim dejavnostim. Ta je sicer v stavbi, vendar zunaj razstavnega prostora, za katerega je potrebna vstopnica, lokalna skupnost pa jo uporablja za najrazličnejše prireditve – poroke, zborovsko petje, valet in podobno. S prepletanjem programov, ki konceptualno ponavljajo geometrično gesto oblikovanja, stavba obenem deluje kot središče visoke umetnosti in središče vaškega življenja. S premoščanjem vrzeli med znanim in neznanim, med lokalnim in tujim ustvarja občutek identitete, kar je natančno tisto, pri čemer ikonična arhitektura po navadi odpove. Ko stavbo vidiš v njenem okolju, se zdi, da vanj spada, in to ne kljub estetski oddaljenosti od lokalne vaške teksture, ampak, paradoksalno, ravno zaradi nje. Prebivalci so stavbo sprejeli za svojo, za kar je morda zaslužen tudi pristop k prodaji vstopnic, ki so za prebivalce Vitanj brezplačne, pridobijo pa tudi številne turiste na kolesu, ki si v bližnji gostilni privoščijo Noordungovo kosilo. Če združimo vse te značilnosti, dobimo uspešen načrt za ustvarjanje lokalne ikonične arhitekture, ki izrablja tako imenovani Bilbao efekt za opolnomočenje kraja in lokalne skupnosti, ne svojega naročnika (ki je sicer v tem primeru občina Vitanje ob pomoči evropskih sredstev). Gre za projekt, ki si zasluži širšo mednarodno prepoznavnost, zato bi ga, obkroženega s 360-stopinjsko panoramsko fotografijo okolice, Slovenija lahko preprosto ponovila kot razstavni paviljon za naslednji Expo.

Končno pa je stavba zanimiva tudi zaradi načina, kako je nastala. Je rezultat nenavadnega sodelovanja med štirimi slovenskimi biroji, ki so ustvarili arhitekturni objekt z lastnim jezikom, ne da bi iz njega preveč izstopale identitete posameznih birojev. KSEVT je nastajal skrbno in natančno ter ima živahno organsko materialno teksturo, ki se izogne pastem pretirano oblikovanih butičnih hotelov. Prostori so primerno veliki in intenzivni, promenade skozi stavbo pa se odvijajo kot presenetljiva sekvenca: od zunanega preddverja pod previsom do ploščadi na strehi, ki nas s polno močjo zaluča v okoliško gričevnato pokrajino. Ko se vrnemo na Zemljo, začutimo, da se je nekaj spremenilo. Kraj ni več enak, morda pa smo se spremenili tudi sami.

3. Spirala razvoja – Montažno-skladišni objekt Tajfun, Planina pri Sevnici, Superform d.o.o.

naročnik: Tajfun Planina d.o.o.

odgovorni projektant: Marjan Pobiljšaj

soavtorja: Marjan Pobiljšaj, Anton Žižek

projektivno podjetje: Superform d.o.o.

sodelavci: Špela Jančar, Nac Žuber, Meta Žebre

Projekt Spirala razvoja, prizidek k tovarni Tajfun, je redek primer sodobne industrijske arhitekture, v nastanek katere so arhitekti sploh vključeni. Kovinskopredelovalna tovarna Tajfun se ukvarja z izdelavo gozdarske opreme, kot so gozdarski vitli in rezalno-cepilni stroji. Zgodovina podjetja je zanimiva: nastalo je leta 1967 kot zasebno podjetje, ki pa je hitro zrastle in prešlo pod državno upravo. Po razpadu Jugoslavije v devetdesetih so jo prvotni lastniki skupaj z delavci odkupili nazaj. Danes je Tajfun eno od najboljših 50 podjetij v Sloveniji in največji proizvajalec gozdarske opreme v Evropi.

Podjetje Tajfun se kot največji zaposlovalec v regiji zaveda svoje družbene in kulturne odgovornosti. Od leta 2003 obnavlja grad Planica, najpomembnejšo lokalno turistično zanimivost. Grad stoji na skalnem previsu na

vasjo Planina, z njega pa se odpira čudovit razgled po dolini, ki jo uokvirjajo visoka pobočja. Načrtovana razširitev tovarne bi lahko ta razgled pokvarila, vendar pa jo je arhitektom uspelo zasnovati tako, da je skoraj neopazna. Z gradu se je skoraj ne vidi, saj je skrita v gozdičku za temnozeleno (kamuflačno) kovinsko streho. Šele ko se spuščamo proti vasi, opazimo njeno pravo velikost: gre za velikanski zavrt volumen, ki objema generično škatlo obstoječe stavbe. Ko se ji približamo po cesti, nas pozdravita velikanski vhod in nakladalna ploščad. Šele ko vstopimo, se prej zakrita stavba preobrazi, počutimo se, kot da bo prostor sam od sebe planil v nas. Notranji ovoj proizvodne hale je pobarvan z divje zeleno barvo, podporni stebri pa so živo rdeči. Barve so enake, kot jih v Tajfunu uporabljajo za barvanje svojih proizvodov. Rdeča in zelena sta komplementarni barvi, ki ustvarjata največji mogoči kontrast. Prostor kar vibrira od nasičenosti, ki jo še poudarjata naravna svetloba, ki v prostor vstopa skozi dolge reže v stropu, in točkovna umetna osvetlitev, s katero so osvetljeni proizvodni procesi. Lahko se sprehodimo do starejšega dela tovarne, v katerem je veliko bolj temna, teksture pa so bolj grobe, in takoj razumemo, kako drugačen je njen novi prostor. Rdeče-zelena barvna orgija v novem delu daje občutek razkošnega salona, v katerem pa ljudje tudi delajo. Odločitev arhitektov, da v notranjosti uporabijo rdečo barvo, s kakršno so pobarvani tudi proizvodi sami, pripomore k močni energiji, ki jo izžareva objekt. Rdeča je barva konstrukcije pa tudi barva proizvodov, zato briše mejo med ozadjem in motivom. Zidovi, police, stebri in stroji niso več ločeni med seboj, ampak se zlivajo v enotno barvno polje. Sprehod skozi tovarno zato spominja na potop v pisani svet koralnega grebena: ne čutiš ne začetka ne konca prostora, le njegovo globino in intenzivnost.

S konceptom ustvarjanja vzdušja skozi barvo je arhitektom uspelo povsem zabrisati vizualno retoriko tradicionalnih tovarniških prostorov težke industrije. Prostor ne reproducira romantične industrijske ikonografije potu, dima in vročine, ampak zbujajo občutek vznemirjenja, ki povečuje dragoceno naravno industrijskega dela, kar postaja v zahodnem svetu, vključno s Slovenijo, vse bolj redko.

4. Hiša NMII, dans arhitekti

naročnik: zasebni

odgovorni projektant: Vlatka Ljubanović

projektivno podjetje: Dans arhitekti d.o.o.

soavtorji: Rok Bogataj, Miha Dešman, Eva Fišer Berlot, Vlatka Ljubanović, Katarina Pirkmajer Dešman

Hiša NMII stoji v Rožni dolini, urbanem predelu Ljubljane, ki sicer leži blizu mestnega jedra in osrednjega mestnega parka Tivoli, vendar pa je njen značaj bolj primesten. Urbanistični kontekst hiše je zelo zapleten. Parcela je najmanjša še zakonito zazidljiva, vendar pa leži v predelu mesta, ki ni pozidan zelo na gosto in v katerem prevladujejo zelo raznolike družinske hiše. Odgovor arhitektov na ta izziv je introvertiran »življenjski kontejner«, v katerem poteka družinsko življenje dveh umetnikov in njunih otrok. Hiša NMII je preprosta hiša, ki ustvarja prijetne razmere za raznolik družinski program.

Nagrado zlati svinčnik si Hiša NMII zasluži za prispevek k urbanizmu in arhitekturnemu oblikovanju.

Najmočnejša točka arhitekturnega oblikovanja je združitev kakovostnega oblikovanja in tehničnega znanja. Tloris je prilagojen velikosti parcele in zagotavlja zelo dobro razmerje med pozidanim in nepozidanim. Arhitekturni odgovor na majhno parcelo so introvertirani bivalni prostori, ki se mestoma odpirajo navzven, na primer na terasi pred dnevno sobo. Kar zadeva bivalno kakovost, je treba omeniti leseno konstrukcijo stavbe, ki ima majhen ogljični odtis. Tudi poraba energije je relativno majhna, saj je hiša opremljena s sistemi prezračevanja in rekuperacije toplote. Zaradi dobrih toplotnih razmer in rekuperacije toplote je mogoča zanimiva rešitev ogrevanja z elektriko.

Prispevek k urbanemu oblikovanju bi lahko našli v dvojem. Stoji na majceni parceli, in to v okolju, ki je sicer sorazmerno redko pozidano, s čimer zgoščuje pozidavo. Hiša spodbuja razmislek o možnostih bolj kompaktne, a vseeno individualizirane tipologije v mestnem predelu na zelo ugledni lokaciji. Po drugi strani pa se jezik hiše navdihuje pri leseni koči: podoba vrtno lope je reinterpretirana v enodružinsko hišo. Zanimiva fasada na to neugodno referenco le namiguje, obenem pa odpira vprašanje primerne arhitekturne jezika za ta urbani kontekst. Parcela je od ceste umaknjena, hiša pa stoji na dvorišču, kjer bi navadno stala pomožna stavba: postavljena je v drugo vrsto, in to v urbanem okolju, ki običajno ne bi preneslo podobne ureditve. Predlagano oblikovanje pokaže možnost vizualne enotnosti arhitekturne jezika v podobnih razmerah.

5. Paviljon Dojmi, Kotor, Črna gora, Katušić Kocbek arhitekti

naročnik: HP Fjord a.d. Kotor, Črna gora
odgovorni projektant: Jana Kocbek
projektivno podjetje: Katušić Kocbek arhitekti / BBiro d.o.o.
soavtorji: Jana Kocbek, Davor Katušić
sodelavci: Krešimir Kolaković, Almir Ibrahimović

Paviljon Dojmi je nova stara „dnevna soba“ mesta Kotor. Tradicionalno je bil Dojmi kraj z bogatim kulturnim in družabnim življenjem, ki mu je pripadala pomembna simbolna vloga v zgodovini Kotorja. Izvorni paviljon je bil uničen v potresu leta 1979 in od takrat ni bilo nadomestnega kraja, ki bi na taki kulturni in družabni ravni opravljal podobne urbane funkcije. Občutljiva tema nadomeščanja skupaj z dejstvom, da je mesto Kotor zaščiteno kot kulturna dediščina, pomeni, da je oblikovanje novega paviljona zelo zahtevna naloga.

Novi paviljon se vklaplja v geomorfologijo starega obzidja in jo dopolnjuje s svežim sodobnim izrazom. Paviljon je zasnovan kot lahka previsna streha. Restavracija in bar se držita jedra ter se raztezata vsak na svojo stran prostora z minimalnimi podporami in velikimi steklenimi površinami, ki določajo prostor paviljona. Premični zastekljeni zidovi ga povezujejo z odprtim trgom na eni strani in mestnim obzidjem na drugi. Paviljon stoji v prostoru med obalo in strnjnim srednjeveškim mestnim jedrom kot posrednik med zgodovino in sodobnostjo urbanega življenja.

UNESCO je z uvrstitvijo starega mestnega jedra na seznam svetovne dediščine prepoznal zgodovinsko občutljivost in kulturno bogastvo Kotorja. Dediščina, ki je del edinstvene zapuščine Kotorja, je z oblikovanjem paviljona Dojmi učinkovito prenesena v dodatni kulturni program novega mestnega prostora. Z arhitekturo, ki vešče združuje potrebe lokalne skupnosti z vse bolj neustavljivimi zahtevami industrije turizma, je javnosti znova na voljo kraj, ki je že sam po sebi zgodovinski izziv. Paviljon Dojmi osmišlja in vrača simbolni pomen trgu ob njem, saj ta postaja izhodišče za druženje, pa tudi nov kulturni prostor za stare in mlade, ki zadovoljuje zelo raznovrstne urbane potrebe.

Paviljon Dojmi je zanimiv projekt, ožje gledano v mestu Kotor, pa tudi širše v Črni gori. Vešče išče ravnotežje med ambicioznim oblikovanjem, družbenimi potrebami in zgodovinskimi omejitvami, obenem pa kaže model za prihodnost. Paviljonu Dojmi nagrado zlati svinčnik podelujemo zaradi dobre oblikovalske prakse, še bolj pa zaradi arhitekturnega prispevka k reševanju vprašanja urbanega in javnega v bogatem in občutljivem zgodovinskem okolju.

6. Hiša Maui, Dekleva Gregorič arhitekti

naročnik: Robert in Dražena Stroj
odgovorni projektant: Aljoša Dekleva
projektivno podjetje: dekleva gregorič arhitekti
soavtorji: Aljoša Dekleva, Tina Gregorič, Flavio Coddou, Lea Kovič

Izjemna in edinstvena družinska hiša stoji v občutljivi pokrajini. Arhitektura hiše se neomadeževanega naravnega okolja loteva z občutljivo in uspešno izvedeno zasnovo ter uspešno posreduje med sodobnim oblikovanjem in naravno krhkostjo okolice. Obsežna pokrajinska streha je glavna značilnost stavbe. Njena oblika je v skladu s tektoniko okolice, zaradi česar daje vtis, da je zrastle iz tal.

Hiša Maui je bila izbrana za nagrado zlati svinčnik kot primer dobre oblikovalske prakse in zaradi prispevka k razumevanju meja med arhitekturo in krajinsko arhitekturo.

Pokrajinska streha prekriva obsežno notranjost, v kateri so v obliki črke u oblikovane ločene življenjske enote, namenjene različnim programskim sklopom. Iz posameznih enot se odpira pogled na okoliško pokrajino in omogočajo zasebnost, z razporeditvijo pa zamejujejo dnevno sobo pod skupno streho. Večnivojski skupni notranji prostor povezuje posamezne enote, skozi zastekljene površine, ki hišo ščitijo pred neizprosno vetrovno zunanostjo, pa ustvarja prostorsko in vizualno povezavo s pokrajino otoka. Notranji prostor pod pokrajinsko streho je nerazdružljivo povezan z zunanjo pokrajino zunaj prek prozorne sprednje fasade.

Kar zadeva oblikovanje okolice in umestitev vanjo, se hiša zelo uspešno prilagaja značaju in morfologiji pokrajine. Skoraj tektonski prerezi, ki izhajajo iz geologije, ponazarjajo oddaljene griče in bližnje klife ter stavbo uspešno umeščajo v okolico. Vizualna podobnost med hišo in značilno mauijsko pokrajino je zanimiv prispevek k raziskovanju meja med arhitekturo in krajinsko arhitekturo. Stavba dobro uresničuje uspešno idejo „odebeljenih tal“ in jih razvija v prilagodljivo tipologijo stanovanja. Zanimiva tlorisna organizacija s posameznimi zaprtimi enotami in tipologijo bivalne strehe daje možnost prilagajanja raznolikemu življenjskemu slogu sodobnih urbanih prebivalcev.